

SATJUG
1920 ਤੋਂ ਸਾਲ 98 ਵਾਂ

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

Price:Rs.5/-

੩੨ ਸਾਉਣ ਤੋਂ ੬ ਭਾਦਰੋਂ 2075
ਵੀਰਵਾਰ
16-22Aug. 2018

ਜਿਲਦ 26
ਨੰਬਰ 18
Total Pages 28

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ 'ਲੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਖੜਾ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਾ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਭਬਕਾਰ ਕੇ ਆਗੇ।
ਝੁਕਾਏ ਤਾਜ ਸ਼ਾਹੋਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਦਸਤਾਰ ਕੇ ਆਗੇ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਕਦਮ ਤਕਦੀਰ ਨੇ ਚੂਮੇ,
ਬਦਲੇ ਰੁਖ ਤੂਫਾਨੋਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਰਫਤਾਰ ਕੇ ਆਗੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ

ਸਤਿਜੁਗ

੩੨ ਸਾਉਣ ਤੋਂ ੬ ਭਾਦਰੋਂ, ੨੦੧੫ ਬ੍ਰਿ.
16 ਤੋਂ 22 ਅਗਸਤ 2018 ਈ:
ਜਿਲਦ 26, ਵੀਰਵਾਰ ਨੰਬਰ 18

ਸਤਿਜੁਗ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110015

E-mail : satjug@sribhainisahib.com

Website: www.satjugonline.com

Editorial Board:

Harvinder Singh Hanspal
Suwarn Singh Virk
Gurbhej Singh Guraya
Nishan Singh
Harpal Singh Sewak

Printed and Published by

Mr. Harvendra Singh Hanspal
on behalf of Namdhari Darbar.

Printed at Summit advertising press,
2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara,
Ramesh Nagar, New Delhi-110015.

Date of Publication: 15-08-2018,
Date of Posting: 16-17 Aug. 2018
Posted at PSO New Delhi-110001

THE SATJUG

Namdhari Gurdwara
Ramesh Nagar, New Delhi-15
RNI No. 55658/93
Postal Regd. No. DL(W)01/2055/18-20
Licence No. U©-169/2015-17
to post without pre-payment at
New Delhi PSO

ਇਕ ਸਾਲ : ਦੇਸ - 250 ਰੁ., ਪ੍ਰਦੇਸ- 30 ਪੈਂਡ

ਪੰਜ ਸਾਲ : ਦੇਸ - 1000 ਰੁ., ਪ੍ਰਦੇਸ- 120 ਪੈਂਡ

Designed and Typeset

Vishav Namdhari sangat,

Sri Bhaini sahib

satjug@sribhainisahib.com

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ :

ਮੈਨੇਜਰ, ਸਤਿਜੁਗ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ,

ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ-141126

ਫੋਨ : 98155-75099,

70713-63000

ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ,
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110015

ਤਤਕਰਾ

- * ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀਚਾਰ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ 4
- * ਹੁਕਮਨਾਮਾ : ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ.....5
- * ਉਪਦੇਸ਼: ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.....5
- * ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋਣਾ
ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜੀਆ ਨੱਥਾ).....6
- * ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ
ਨਾਮਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ.....8
- * ਸੰਘਰਸ਼ਵਾਨ-ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ.....14
- * Sri Satguru Partap Singh Ji An Apostle.....
Kehar Singh Mann.....18
- * ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ 22
- * ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ .....ਸਿਆਮ ਦੌਰੇ
ਸੰਤ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ.....23
- * ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ 25
- * ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ.....26

ਸਮੂਹ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ
ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਦਾਰਾ ਸਤਿਜੁਗ ਨਾਲ
ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ,
ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਪਤੇ 'ਤੇ
ਕਰਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀਚਾਰ

ਭਾਦੁਇ, ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ, ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
 ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥
 ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ, ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ ॥
 ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ, ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ ॥
 ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ, ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
 ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ, ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ ॥
 ਜੇਹਾ ਬੀਜ ਸੋ ਲੁਣੈ, ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ, ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ ॥
 ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ, ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ ॥੨॥

ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ 134 ਤੇ 'ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਮਾਂਝ ਮਹਲਾ ਪ ਘਰੁ ੪' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਦੁਬਿਧਾ ਅਤੇ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਭ ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਸੀਲੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਉਮਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਰੁੱਤ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਝਟ-ਪਟ ਬੱਦਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਕਰ ਤਤਛਿਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਤਿ ਦਾ ਹੁੰਮਸ ਅਤੇ ਕਾੜਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰੁੱਤ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੁੱਤ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਾਇਆ-ਮੁੱਖੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਲਾ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲਵੇ ਭਾਵ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਅਥਵਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਆਖਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣਾ ਸਮਝਣਗੇ। ਇਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਚੱਲਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿਤ ਨੂੰ ਭੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮੋਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਲ-ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ। ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾਮ-ਵਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਮ ਜਦੋਂ ਸਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਮਰੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬੇਰੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਰੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਟ ਨਾਲ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਡੋਬੂ ਪੈਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਤ੍ਰੇਲੀਆਂ ਆ ਕੇ ਸਰੀਰ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਖੂਨ ਜੰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅੰਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਰੱਖਿਅਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਨਰਕ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਭਾਵ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਦੀ ਲਾਜ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਜਹਾਜੁ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰੁ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਰਿਆ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ-ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਬੋੜਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ
 ਸੰਪਰਕ: 94632-46448

ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਰਥ ਬੋਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਕਰਾਏ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ।
ਪਹਿਲਾ ਤਾ ਅਸੀ ਆਖਦੇ ਥੇ ਭਾਈ ਏ ਸਿਖ ਸਾਧ
ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਿਉ ਕਰਦੇ ਹੈ? ਸੇ ਏਨਾ ਨੁ ਬੀ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ 'ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਗੁਣੀ ਧਨਾਢ।
ਨਾਮ ਜਪਤ ਘਰ ਘਰ ਮੈ ਆਢ'। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆ
ਕੇ ਸਾਥ ਹਰਿ ਜਗਾ ਆਢਾ ਕਰਨਗੇ, ਸੇ ਪੁਜ ਕੇ ਕੀਤਾ
ਸਿਰ ਤਾਈ। ਸੇ ਜੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇ ਦੇ ਸਰਾਫੇ ਹੋਇ ਹੈਨਿ,
ਏਨਾ ਦੇ ਕੀ ਬਸ ਹੈ। ਸਭ ਕੇ ਜੋ ਮੁਹ ਮੈ ਆਇਆ
ਹੈ ਸੇ ਕਿਛੁ ਬਕਨੇ ਮੈ ਸੰਕਾ ਨਹੀ ਰਖੀ।

(ਹੁਕਮਨਾਮਾ ੩)

ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੱਚ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ,
ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰੋ। ਸੱਚ ਤੇ ਚੱਲੋ, ਸੱਚ ਇੱਕ ਐਸੀ
ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇੱਕੋ ਵੇਰਾਂ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਝੂਠ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਸੌ ਵਾਰ ਵੀ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਸੱਚ
ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਉੱਦਮ ਕਰੋ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ-ਏਸ ਲਈ ਕਿ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹੋਵੇ।
ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ-ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ, ਲਿਫਾਫੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਘਰ ਲੈ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਡੀ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।

**ਸਗਲ ਉਦਮ ਮਹਿ ਉਦਮੁ ਭਲਾ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਜੀਅ ਸਦਾ ॥**

ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋਣਾ

-ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਜੀਆ ਨੱਥਾ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਭਾਦਰੋਂ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ 'ਕਾਲੇ ਦਿਵਸ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਿਨ 5 ਭਾਦਰੋਂ 2016 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਗਏ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਭਾਵੇਂ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਉੱਜਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਵਰ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖਦਾਈ ਸਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਈ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੁੜ ਵਸੋਬਾ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਰੱਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਿਖੇੜੇ ਦੇ ਵਿਧੀਵਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਭ ਨੂੰ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਉੱਦਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਰਾਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਖਿਲਾਫ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਦੇ ਸੋਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਜੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਧ ਗਏ। ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਨੇ ਹੋਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ਿਸ ਅਧੀਨ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਕਾਕੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹੋ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਆਖਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਸਿੱਖ ਸਮਝ ਗਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਏਧਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਗੋਲ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਥੋਂ ਕਦੇ ਆਪ ਜੀ ਮੰਡੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਕਦੇ ਫਿਰ ਭੈਣੀ

ਸਾਹਿਬ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਦੇ ਕੁਝ ਫਲ ਅਹਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਛਕ ਲੈਂਦੇ। ਮਨ ਜੋ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਵੀ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਟਾਣੀ ਵਾਲੇ ਹਕੀਮ ਹਰਦਾਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁੱਜਰ ਮੱਲ ਦੀ ਦਵਾਈ ਵੀ ਰਾਸ ਆਉਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਪੰਜ ਭਾਦਰੋਂ ਨੂੰ ਉਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਸੀ। ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹਿਮੀਂ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਜੱਸ ਜੀਵਨ' ਭਾਗ- 6 ਸਫਾ 364 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

“32 ਸੌਣੇ ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਖ ਵਿੱਚ ਬੀਤੇ ਤੇ ਪੰਜ ਭਾਦਰੋਂ 2016 ਬਿਕਰਮੀ ਭਾਦਰੋਂ ਵਦੀ ਤੀਜ 490 ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ 261 ਖਾਲਸਾ ਤੇ 143 ਸੰਮਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁੱਕਰਵਾਰ 21 ਅਗਸਤ 1959 ਈਸਵੀ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜ ਕੇ 2 ਮਿੰਟਾਂ ਤੇ ਗੋਲ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਮਸਰੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਕੋਲ ਬੈਠਿਆਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੋਲ ਖੜਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੱਦੀ ਵਾਲਿਆਂ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਮਲੀ (ਬਾਬੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੋਤਰੇ, ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ) ਤੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਫੱਤੇ ਵਾਲੇ ਦੇ - ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਕਈ ਸਿੱਖ ਮੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਝੱਟ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਬਸ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸੁਣ ਸਾਡੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ, ਕਹਿ ਮੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ..... ਦੋਨੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਰਾਮਪੁਰ ਆਦਿ ਨੇ ਮਤਾ ਮੇਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਤਾ ਤੇ ਵਕਤ ਲਿਖ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ, ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਜਾ ਪਤੇ ਦਿੱਤੇ.....।”

ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ। ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਮਿਲਿਆ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵਾਹੋਦਾਹੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੈਨਿਕ, ਸਪਤਾਹਿਕ ਅਤੇ ਮਾਸਿਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ

ਹਿਰਦੇ ਵੇਧਕ ਖਬਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਜੁਗ ਅਖਬਾਰ ਦੇ 27 ਅਗਸਤ 1959 ਦੇ ਸਪਤਾਹਿਕ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ:-

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲੀ ਜਲ ਕਾ ਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ।

ਪਰਮ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।

5 ਭਾਦਰੋਂ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਅੰਤਿਮ-ਸ਼ਾਸ ਲਏ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ-ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਿਤ ਕਤਾਰਾਂ ਪਿਆਰ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਅਕਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਸਿੱਖ ਜਗਤ, ਬਹਾਦਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ

ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ।

ਕਿਸਦੀ ਕਲਮ ਲਿਆਵਾਂ ਇਹ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਖਬਰ “ਸਤਿਜੁਗ” ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪੂਜ ਤੇ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਸੋਚੇ ਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਹਕੀਕੀ ਚਾਹਵਾਨ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਏਕੇ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਸਮਰਥਕ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭਰ ਦੇ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਗਊ ਗਰੀਬ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ, ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਦਾ ਓਹਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਪਰਮ-ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਮਹਾਨ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਹੋ ਰਚ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਸ਼ੋਕਾ ਕੁਲ ਖਬਰ ਨੂੰ 22 ਅਗਸਤ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦ ਭਰ ਦੇ ਉੱਘੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡਿਆ ਰੇਡੀਓ ਨੇ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮੀ ਤੇ ਨਿਆਇ ਪਿਆਰੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਹੀ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.....।”

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਜੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ “ਨਵਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ” ਸਪਤਾਹਿਕ ਦੇ 31 ਅਗਸਤ 1959 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਦੁਖਦਾਈ ਖਬਰ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਏਹ ਦੁਖਦਾਈ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਉੱਚ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਕਾਰਨ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੋਹਨੀ ਮੂਰਤ 22 ਅਗਸਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਓਹਲਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ।

ਆਪ ਦਾ ਸੁਭ ਆਗਮਨ ਚੇਤਰ ਵਦੀ ਤੀਜ ਸੰਮਤ 1946 (1889) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ

ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। 17 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਆਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਰ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 8 ਮੱਘਰ 1977 ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ 2 ਕਤੱਕ 1980 ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਹਰੇਕ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਸੈਦਾਈ ਹੋਣ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪ ਦਿਲੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਛੋੜਦੇ।

“ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦਿਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ, ਸਦਾ ਸਭ ਦੀ ਭਲਾਈ ਚਿਤਵਦੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਫਖ਼ਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਨੇ ਜਿੰਨਾਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ, ਪਾਠ ਵਰਨੀਆਂ ਤੇ ਹਵਨ ਯੱਗ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਹਨ ਇਹ ਚੈਵੀ ਗੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖ ਆਪ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ ਵੀ ਅਪਰੰਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਸੋ ਇਹ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਪ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਕਈ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਆਪਣੇ ਖਰਚ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ।

ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਖਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ। 22 ਅਗਸਤ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰ ਏਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਦਾਸ ਮੁਖ ਵਾਹੇ ਦਾਹੀ ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ ---- 'ਤੇ.....

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜੀਆ ਨੱਥਾ)

ਪਿੰਡ- ਜੀਆ ਨੱਥਾ ਡਾਕਖਾਨਾ - ਖੁੱਡਾ, 144305

ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਮੋਬਾਇਲ :- 94177-69103

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਾਮਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਹਸੂ ਹਸੂ ਕਰਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਰੋਸ਼ਨ ਨੇਤਰ, ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਬੋਲ, ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ, ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਣਨ ਦਾ ਯਤਨ, ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਢੂੰਡ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨੀ।.....

ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਪੀਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਝਦੇ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅਫੂਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਮੇਜਬਾਨ ਦੇ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮੇਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਥਾਂ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਢੂੰਡਕ ਸਾਂ। ਤਜਰਬੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਪਣਾ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਆਉਣਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਰੂਹ ਤੇ ਮਾਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਨਾ ਅੱਗੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸਹਿਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਹੈ- ਜ਼ਰੂਰ ਅਨੋਖਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਂਵੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੁਰਾਡਾ ਸੀ।.....

ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹਰ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਤਹਿਰਕਿ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਸੂਖ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗੁਆਂਦੇ। 1933 ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ- ਲੜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ। 1935 ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਝੱਖੜ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਝੁੱਲ ਪਿਆ। ਉਦੋਂ ਬੜੀ ਖੇਚਲ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ, ਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਨਗਰ ਆਏ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਮਿਜ਼ਾਜੀ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਕਦਰਦਾਨ ਹਾਂ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਦਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਚੰਗੇ ਨਾਮਣੇ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਹ ਉਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ, ਧਾਰਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਫੂਤ, ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੁਹਿਆਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ, ਨਾਸਤਕਤਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੰਨੀ ਨਾਲ ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਹਰ ਮੌਕੇ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ।

-ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ

ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਜਦ 1936 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ 'ਗਿੱਧਾ' ਛਪ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਵਰਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਸਮਾਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਾਕਈ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਕਿਸੇ ਗੁੱਝੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੀ।

ਭੈਰ 1936 ਵਿਚ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਲਾਭ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰੋਪਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਵੀ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਦਕਾ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ ਵਾਂਗ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੰਕੋਚ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਇਹ ਬੋਲੀ ਵੀ ਸੁਣਾ ਛੱਡੀ ਸੀ:-

“ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲੇ,
ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਜਾਵੀਂ, ਜੈ ਕੁਰੇ!”

.....
ਇਹ ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਗ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਤੇ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਅਵਸਰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਸੜਕ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੁਕਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਦੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ?

“ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ-ਲਾਭ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਏ।” ਮੇਰਾ ਇਹੋ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ।

.....
ਕਦੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਅਨਾਰਕਲੀ ਵਿਚ, ਕਦੀ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦੀ ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ, ਕਦੀ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਚੌਪਾਟੀ ਜਾਂ ਜੁਹੂ ਲਾਗੇ, ਕਦੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਬੇਗਮ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕਦੀ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਚੌਰਗੀ ਲਾਗੇ ਮੈਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ।

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਕਰਾਂ! ਕੀ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਤੇ ਕੀ ਦਰਿਆਗੰਜ ਜਾਂ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ, ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ-ਲਾਭ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ “ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ” ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। -ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ

ਮੈਂ ਆਪ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਜੇਹਲਾਂ ਤੇ ਮਫ਼ਰੂਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੱਟੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ 1945 ਈ: ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਬੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਬੜੀ ਸਾਫ਼-ਗੋਈ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਲੜ ਰਹੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨਗੇ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਭੀ ਸੰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਏਕਤਾ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤੜਪ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਮਨ-ਏਕਤਾ, ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਸਕਣ ਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਮਰਾਜ ਤੋਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੱਕਿਆ, ਸਗੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।.....

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਤਮਈ ਦੇ ਹਾਮੀ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਸਨ। 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੈ' ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਇੱਕ ਤੁੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ। ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਬੜੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਨਸੰਘੀਆਂ, ਅਕਾਲੀਆਂ, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗੀਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਨਸਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੇ-ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਆਮ ਲੋਕੀਂ ਇਸ ਭੈੜੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਹਿ ਗਏ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਅਡੋਲਤਾ ਨਾਲ ਏਕੇ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਡੋਲ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤੀਸਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਏਕੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ।

ਉਹ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ। ਪੱਕੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਪਰਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਗਉਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਜੋ ਅੱਜ ਭੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਗ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਇਤਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੂਟੇ ਲਿਆ ਲਿਆ ਕੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰਕੂ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਤੋਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਤੁੱਟ ਪਕਿਆਈ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੀ ਲੋਕੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ।

-ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ

ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਸਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਉੱਘੜਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਿੜਿਆ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੱਥਾ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਚਿਹਰਾ, ਨਰੋਆ ਸੋਹਣਾ ਸਰੀਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਣ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਹਸੁੰ ਹਸੁੰ ਕਰਦੇ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ। ਸਗੋਂ ਗਰੀਬ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਉਹ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਲਾਲੋਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋਆਂ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ। ਉਹ ਆਪ ਖੁਦ ਭਾਈ ਲਾਲੋਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਾਰਥਕ ਸੀ।

1946-47 ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੂਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਫਿਰਕੂ ਭੁਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਜਿੰਨ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਫਿਰਕੂ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਏਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ “ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ” ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ

ਵਾਲੇ ਕਈ ਭੁੱਲੜ ਵੀਰ ਵੀ ਇਸ ਵਹਿਣ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚ ਸਕੇ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਇਹਨਾਂ ਫ਼ਸਾਦਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਛਾਤੀਆਂ ਤਾਣ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਏਸ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਉੱਤੇ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਣ ਕਰਨ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗੀਤ-ਕਲਾ ਦੇ ਬੜੇ ਰਸੀਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੰਗੀਤ-ਕਲਾ ਦੀ ਹਾਸਲ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਝੰਡਾ ਬਰਦਾਰ ਸਨ। ਗਉਆਂ ਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਤੇ ਸ਼ਨਾਖਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਓਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਉਆਂ ਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੌੜ ਤੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਿਖਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਸਨ।

-ਕਾਮਰੇਡ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼

ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਬਾਨੀ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਉ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗਉਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਲ-ਡੰਗਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਉਆਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਦੁਧਾਰ ਗਉਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਪਾਈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਵਿਚ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੁਲਬਾਗ ਤੇ ਦਿਲਬਾਗ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ।

ਚੰਗਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਣਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬਹਿਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਚੰਗਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਣਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਇੰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ

ਮਹਾਰਾਜ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ,

ਕਲਾਧਾਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਗੀ ਹੈ ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੀ ਉੱਚ-ਦੁਮਾਲੜੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਉਚਿਆਣ ਲਈ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਅਤੇ ਏਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਇਆ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ

-ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ

ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਪਣਾ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਆਜ਼ਾਦ - ਖਿਆਲੀ ਮੇਰੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਸ ਮਿੱਠ-ਬੋਲੜੇ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਸਰੂਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੇ ਟਿਕਾਣੇ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੇ ਮਲੰਗਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਵੀ ਹੈ। ਚੰਗਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਦੀ ਕਦਰ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਰਿਵਾਇਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਨਿੱਕੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਏ। ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਹੈ:-

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਨਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥

ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲਿਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥

ਮੈਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉਸ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਅਮਿਤ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੁਸ ਮੁਸੀਆਂ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਵੰਡਦੇ ਨੈਣ ਪਾ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਬਰਕਤ ਦਾ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ, ਤੇ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਵੀ ਸੋਝੀ ਜਾਗ ਪਈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਆਪ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

-ਸੂ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ੌਲਾਦੀ ਆਚਰਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ (ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਫਿਰ ਵੀ ਸੀ।-ਸੰਪਾਦਕ) ਬਲਕਿ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਰਾਹੇ ਪਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਸ ਅਮਲ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਨਿਤਨੇਮ ਬਾਦ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਤੌਰ

ਤੇ ਕਿੱਡਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਵਰ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਮਾਜਕ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁਗ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

-ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡੀ

ਇਸ ਮਹਾਨ ਜਜ਼ਬੇ ਕੋ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਲੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ) ਔਰ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕੋ ਉਨ ਕੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਲਮਹ ਕੇ ਲੀਏ ਭੀ ਕਮਜੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਦਿਆ। ਮੁਲਕ ਕੀ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੇਂ ਹਰ ਵਕਤ ਦੇਸ਼ ਭਕਤੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹੇ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਸਿਵਲ ਨਾਫ਼ਰਮਾਨੀ ਕੀ ਤਹਿਰੀਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਪਨੇ ਲਾਖੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਓਂ ਕੇ ਸਾਥ ਉਨਕੇ ਹਮਨਵਾ ਥੇ। ਅਗਰ ਵੇ ਚਾਹਤੇ ਤੇ ਅੰਰਰੇਜ਼ ਕੇ ਸਾਥ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਬੜੀ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਤੇ ਥੇ। ਲੇਕਨ ਐਸੀ ਬਾਤ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕਭੀ ਸੋਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

-ਰਣਬੀਰ (ਐਡੀਟਰ ਮਿਲਾਪ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਕਲਾ ਕੌਸ਼ਲਤਾ, ਪੰਥਕ ਬਿਹਤਰੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਥਕ ਉੱਨਤੀ ਦੀ ਰੀਝ ਪਗਡੰਡੀ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਲਈ ਬਹੁਤ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਡਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਜਨ-ਬਾਣੀ, ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਆਦਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਗਾਫ਼ਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ, ਅਹਿੰਸਕ ਤੇ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ।

-ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਦਨੇ ਤੋਂ ਅਦਨੇ ਗੈਰ-ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਨਿੰਮਰਤਾ, ਮਿੱਠਤ ਅਤੇ ਅਦਬ ਵਰਤਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

-ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸੁੱਚਜਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸੁਢੰਗੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ, ਉਹ ਇਸ ਭੇਦ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਸਨ ਕਿ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਤੇ

ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਪਲਟਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਐਸੇ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਜਿਥੋਂ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਡੇਰੇ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਸਨ।

ਤੀਜੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਉੱਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਆਪ-ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ ਚੌਥੇ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਲਿਬਾਸ ਏਕਤਾ, ਵਿਚਾਰ-ਸਾਂਝ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਾਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਕ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਖ਼ਮੂਰ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

-ਡਾ. ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਪਲ

ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਰਵੀਂ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਸੁਣਖਾ ਭਾਰਾ ਚਿਹਰਾ, ਸਡੋਲ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਸੁੰ ਹਸੁੰ ਕਰਦਾ ਮੁੱਖੜਾ ਬਦੇ ਬਦੀ ਪਿਆਰ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦਿਲ ਕਿੰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕੁਝ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ- “ਕਿਉਂ ਭਈ ਪਿਆਰਿਆ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਏਂ?” 'ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਏ ਮਾਇਆ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।' ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ- ਇਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਓ।

ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ। ਸਭ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ: ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਈ ਕੋਰਟ ਫੀਸ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਕੋਈ ਲੰਮੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਨਵੀਸਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਨਾ ਤਾਰਨੇ ਪਏ। ਵਾਜਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਲਗਭਗ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਇਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਪਿੰਡ ਤੇ ਹੋਰ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਸੁਖਸਾਂਦ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਛੀ। ਇੰਨੀ ਲੰਮੀ ਯਾਦ, ਤੇ ਇਉਂ ਜਾਤੀ ਸੰਬੰਧ ਤੇ ਜਾਤੀ ਪੁੱਛ ਗਿਛ ਅਪਣੱਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਫਰਿਆਦਾਂ ਤੇ ਜਵਾਬ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾਵੇਂ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਸਨ।

ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਹਰ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਤਕ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਉਂਗਲਾਂ ਟੁੱਕਦਾ ਸਾਂ। ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ 100 ਤੋਂ ਉਪਰ ਫੈਸਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਅਤੇ ਸਭੇ ਫੈਸਲੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸੁਖਾਉਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਨ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਦੋ ਫੈਸਲੇ

ਦਾ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੁਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਜ ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਰਮ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਫਲਾਨਾ ਸਿੰਘ ਮੇਰਾ 200/ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਕਰਜ਼ਾਈ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ। ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤੂੰ ਏਸਦਾ 200/ ਠੀਕ ਦੇਣਾ ਹੈ? ਹਾਂ ਜੀ ਪਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਰਕੇ 100/ਰੁਪਿਆ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਲਾਹਿਆ। ਏਹ ਭੀ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰ ਤੂੰ ਕਰਜ਼ਾਈ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਸਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਵਾਧੂ ਉਜਾੜਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। 'ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਕਰਜਾ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ।'

ਚੰਗਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਜੀ 200/- ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ “ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਅਹਿ ਲਓ ਪਰਨੋਟ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਇਸਦੀ ਮੁਕਤੀ ਕਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਕਰਜ਼ਾ ਛੱਡਿਆ।”

“ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਾਹ ਲਾਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਧੀ ਬੜੀ ਤੰਗ ਹੈ।” ਬੀਬੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ। ਹਾਂ ਬਾਬਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇਗਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਚੌਕੇ ਦੀ ਵੀ ਸੁੱਚ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਕਥਨ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਪੁੱਛੀ ਗਈ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਦੀ ਪੁੱਛ ਹੋਈ। ਜਦ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਪਰਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਬੀਬੀ ਪੈਕੇ ਘਰ ਆ ਰਹੇ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਏ ਤਾਂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਦੀ ਹੋਰ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦਿਉ।

ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਦੇ, ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਤੇ ਆਕੜ ਉੱਕਾ ਈ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਵੰਬਰ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਬੇਨਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਇਹੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਾਈ ਗਈ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਭਰੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਗੀਤਾਂ ਬਾਬਤ ਬੋਲਿਆ, ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਬਤ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਨੇ ਉਸੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਭੀ ਸੁਣ ਲਏ ਜੋ ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਓਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।

-ਸ.ਸ.ਅਮੋਲ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਲਾ ਰਸਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਉੱਤਮ ਕਲਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਬਣਾਉਣ, ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਮਨੋ-ਬਿਰਤੀਆਂ ਉਪਜਾਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਲਾਉਂਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਵਜੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

-ਭਾਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਆਰਸੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਗੁਰੂ-ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਸ਼ਾਲੀ ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਤਭੇਦ ਹਨ।

-ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਸੰਨ 1944 ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਜੋਬਨ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਪਿੱਛਲਗਾਂ ਦੀ “ਲੈ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਨਾਲ ਸਹਿਮ ਪੇਪੜੀ ਬੱਝ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉੱਤੇ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬਣੂ ?

ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਭ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਸਬੀਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ? ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਪਿੰਡ ਲੋਪੋਕੇ ਤੋਂ ਸਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਲੋਪੋਕੀ ਦੀ ਭੌ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਜੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਗੁਣਾ ਪਿਆ ਇਸ ਇਕੱਠ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਨਾਹ ਭੇਜਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਸਾਰੇ ਆਉਣਗੇ।” ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, “ਇਕੱਠੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਰਦਾਸ ਕਿਹੜੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਅਗਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਵੀ?”

ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, “ਅਰਦਾਸ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਾਲੀ ਕਰ ਲੈਣ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਜੋੜਨਾ

ਕਿੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਵਲਗਣਾਂ ਟੱਪ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਜੁੜ-ਬਹਿਣ ਦਾ ਉਹ ਮੌਕਾ ਬਣਾਇਆ।

.....

ਇਹ ਗੱਲ 1958 ਦੀ ਹੈ। ਸਟਾਕਹਾਲਮ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਅਮਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਅਮਨ-ਸਨੇਹੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਜਲੰਧਰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਨਿਮੰਤਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੁ ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਅਮਨ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲੀਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਗੇ ਤੋਰੀ ਜਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚੇਚ ਕਰਕੇ ਆਏ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਘਰ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਪਹੁੰਚੇ, ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ (ਜੋ ਉਹਨੀ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅਮਨ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੀ) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਲਈ ਇਕੱਠ ਲਈ ਨਿਸਚਿਤ ਸਥਾਨ, ਟਾਊਨ ਹਾਲ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਾਰ ਨੇ ਹਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਪਰੋਂ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉਰਮਿਲਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਝਾਕ ਕੇ ਆਖਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹੋ ਉਹ ਤਾਂ ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੁਰ ਗਏ ਹਨ।”

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਲੱਗੇ. “ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਇਆਂ ਹਾਂ।” ਉਰਮਿਲਾ ਦੌੜੀ ਹੋਈ ਹੇਠਾਂ ਆਈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉੜ ਕੇ ਸਿਰ ਪਲੋਸਿਆ ਤੇ 1944 ਵਾਲੀ ਫੇਰੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਾ ਆਖਿਆ, “ਬਚੜੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਏਂ। ਜੇਹੀ ਦਾਰ ਜੀ ਧੀ ਤੇਹੀ ਸਾਡੀ ਬੇਟੀ।”

-ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ

.....**ਬਾਕੀ ਸਫੇ ਦੀ (ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ..ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ...)**

ਕਿ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਰੇਕ ਬੱਸ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਸੱਜਲ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੱਸ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਲ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਆਪ ਅਨੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। 69 ਸਾਲ 4 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।”

-ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ

ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ 22 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਕ ਯੁੱਗ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋਚਾ ਤੇ ਰੀਝ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮ ਜੋਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲਈ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

(17) Obedience to the real rulers, the God and the Satguru is of paramount importance.

(18) Settlement of all disputes should be effected mutually in own Panchayat.

(19) All the great men of the world, regardless of their creed of race, should be respected.

(20) Devote yourself to the service of Mankind.

(21) Uphold the honour of the Motherland at all costs.

(22) Men and women should be treated a like.

(23) Simple marriages in open Dewans with only Rs. 1/4/-.

(24) Widow re-marriage should be encouraged

Satguru Partap Singh Ji throughout his life strictly followed, acted and preached the ideas of Satguru Ram Singh Ji. He recited Bhajan for an hour daily, rose very early in the morning and after taking bath that is (San Kesi Ashnan) would listen to the Kirtan of Asa Di War before sun rise. This rule was never slackened while travelling in car, train, ship or aeroplane.

His life was a life of action which will serve as a beacon of light to the Sikhs in particular and other persons in general.

Namdhari Panth has suffered a great loss in the demise of Satguru Partap Singh Ji. He is being succeeded by Maharaj Jagjit Singh Ji. The need of the hour as before is unity in the ranks of the Namdharis. Happily, the entire Namdhari Panth stands united under their living spiritual leader Maharaj Jagjit Singh.

**ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛਪ ਰਹੇ ‘ਸਤਿਜੁਗ’
ਦੇ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ
ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ
ਪਾਠਕ ਜ਼ਰੂਰ ਭੇਜਣ।**

ਸੰਘਰਸ਼ਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ

—ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ—ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਨ - ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੁੱਲ ਲੁਕਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ -ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਅਜੇ 16ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਅੰਦਰ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸੀ, ਸੂਝ-ਬੂਝ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਹੋਂਦ ਸੀ, ਉਹ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਨੌਜਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰਹੂ ਚੀਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਖਾਰਣ ਲਈ ਜੋ ਜੋ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :

ਸੰਘਰਸ਼:-- ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸੁੱਚ-ਸੋਧ ਬਾਰੇ:

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ -ਇਕ ਭਜਨ ਦੀ ਵਰਨੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਇਕ ਵਰਨੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਕਿ ਅਜ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

“ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਘੰਟਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਦਾ ਸੰਗ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਨਿਭਾਵੇਗਾ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਮਨ ਹਾਂ।”

“ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟਣਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਜਿਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਨੇ ਛੁੱਟਣਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਹ ਹੈ- ਭਾਈ ਇੱਕ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕਰੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਇਕ ਘੰਟਾ ਭਜਨ ਨਾ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਦੁੱਖ ਪਾਉਣਗੇ।”

“ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੱਲੀ ਦੇ ਕੋਲ ਦਾਣੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਚੱਕੀ ਦੇ ਪੀਸੀ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਜਪਣਗੇ ਉਹ ਬਚ ਰਹਿਣਗੇ।”

ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਚ- ਸੋਧ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਦਮ ਪੁੱਟਿਆ। ਕਈ ਜਪੁ-ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਚੌਪਈ ਦੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ

ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪੁਆਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:-

- 1- ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ=10000
- 2- ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ=1000
- 3- ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ =600000
- 4- ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਹਵਨ ਯੱਗ ਦੇ ਵਾਰ =125000(ਇਕ ਹਵਨ ਯੱਗ ਵਿਚ)

ਸੰਘਰਸ਼-ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ

ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਬਾਰੇ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੇਕ ਲਗ ਮਾਤਰਾ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਵੀ ਗਲਤੀ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਹਾਨ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਰਾਂਗੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਇਸਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਉਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

ਸੰਘਰਸ਼-ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ: ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਹੀ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾਇਆ ਬਲਕਿ ਰੂਹਾਨੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਵੀ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ। ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿਲਰੁਬਾ ਫੜ ਰਾਗ ਛੇੜਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉੱਡਦੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਕਈ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤੀ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 1933 ਈ. ਵਿਚ ਅੱਸੂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਰਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨਾਮੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗੀਤਾ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗੀਤਾ ਦੇ ਜੱਜ ਸਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ, ਸ੍ਰਦਾਰ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਬਾਲਾ, ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗੀਤਾ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਸ੍ਰ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਠੱਟਾ ਟਿੱਬਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਦੁਆਰਾ

ਇਨਾਮ ਭਾਈ ਲਾਲ ਜੀ ਰਬਾਬੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਇੱਕ ਘੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲਵੇਰੀ ਮੱਝ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਊ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਵੀ ਰਾਗੀਆਂ ਰਬਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤਾਂ, ਚੌਂਕੀਆਂ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਓਅੰਕਾਰ ਨਾਥ ਜੀ, ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖਾਂ ਬੜੇ, ਸ੍ਰੀ ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਜੀ, ਪੰਡਿਤ ਮਹਾਂ ਦਿਓ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਓ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਜੋਸ਼ੀ ਜੀ ਪੂਨੇ ਵਾਲੇ, ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੜੀਸਾਜ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਉੱਘੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਕੇ ਅਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸੰਘਰਸ਼ - ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਲਈ: ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ “ਪਾੜੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ” ਦੀ ਕੁਟਿਲ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਫੁੱਟ ਪਾ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁੱਟ ਵਧਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਫੁੱਟ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 12-13-14 ਅਕਤੂਬਰ 1934ਈ. ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਰੱਖੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀਆ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ, ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਦਲ, ਅਡੱਣਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨਿਰਮਲੇ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਵਧਾਉਣ ਖਾਤਿਰ ਹੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ ਅਰਦਾਸਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਜੀ ਨੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਉਹ ਵੀ ਦਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਾਰਾਂ ਗੁਰੂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸਾ ਚਾਹੋ ਇੱਕ ਦਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਦਸਾਂ ਦਾ ਕਰੋ ਪਰ ਆਓ ਜਰੂਰ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਜੋ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੈ ਕਿ :

“ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਭ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਸਹਿਤ ਮੰਡਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ”। ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਗੜੀਆ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ

ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ”। ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪਰੁੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰੀਏ।”

ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਮਿਲਾਪ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸੰਨ 1943 ਈ. ਮੁਤਾਬਿਕ 10-11-12 ਚੇਤਰ 1999 ਬਿ. ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੁਲਾਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੇਠ ਜੁਗਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਬਿਰਲਾ ਜੀ ਬਣੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੋਸਵਾਮੀ ਗਣੇਸ਼ ਦੱਤ, ਮਹਾਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਚੰਦ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਆਦਿ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ “ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਨੇ” ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਈਆਂ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ “ਇਕੱਠੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਕੱਠੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ”। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅੱਜ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ “ਹਮ ਏਕ ਹੈਂ,” “ਹਮ ਏਕ ਹੈਂ,” “ਹਮ ਏਕ ਹੈਂ,” ਅਤੇ “ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ,-ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ” ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨੀ ਗੂੰਜਾ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ।

ਸੰਘਰਸ਼-ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ:

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਵਨ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਜਰ ਬੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਨ 1929 ਈ. ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਪਣਾ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਏਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ 150 ਘੋੜੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਲਗੰਗ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਨ 1939 ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਸੰਨ 1939 ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਪੀਪਲਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਦੇ ਕੇ ਮੁੜ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੰਨ 1945 ਵਿਚ ਸ਼ਿਮਲੇ ਹੋਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪ ਕੀ ਕਿਆ ਮਾਂਗ ਹੈ, ਸਭੀ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਮਾਂਗੇ ਬਤਾ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਆਪ ਭੀ ਕਹੀਏ”। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ “ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗਊ-ਬੱਧ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬੰਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ”।

ਫਿਰ ਗਊ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਸਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਜੇ ਗਊ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਹੈ, ਜੇ ਗਊ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ”। “ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਾ ਦੇਣਾ”। ਅਖੀਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘਾਲਣਾ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ 15 ਅਗਸਤ 1947ਈ. ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ।

ਸੰਘਰਸ਼-ਗਊ ਰੱਖਿਆ ਦਾ: ਅਸੀਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੀਅ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰੀਏ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਂ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗਊ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਹੂ ਬਣ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ। ਉਸਨੇ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਉਥੇ 1937 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁੱਚੜਖਾਨਾ ਖੋਲਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਲੱਖ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਏਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਦ ਹੁੰਦੀ ਨਾ ਜਾਪੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਹਵਨ ਯੱਗ ਆਰੰਭਿਆ ਜੋ ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਓਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਬੁੱਚੜਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਗਊ ਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਿਥੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਆਪ ਜੀ ਲਾਵਾਰਸ ਗਊਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਨ 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਗਊ-ਬੱਧ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ 1955 ਵਿਚ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਚ ਗਊ-ਬੱਧ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਨਸੰਘ ਵਲੋਂ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਨਸੰਘ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗਊ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮੇਹਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਨ ਵਿਚਾਰ ਗਊ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ।

ਸੰਘਰਸ਼-ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸਾਉਣ ਦਾ:

ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਕੇ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਵੀ ਟੱਪ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਪਾਵੋਗੇ। ਇਧਰ ਸਿਰਸੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬੇਅਬਾਦ ਕ੍ਰੀਬ 500 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਜਨਵਰੀ 1947 ਵਿਚ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਲੰਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜਾਂ, ਰਜਾਈਆਂ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਅਤੁੱਟ ਭੰਡਾਰੇ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੇ। ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਘਰਸ਼:-ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀ:-

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਉਚੇਚ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਖਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਨ, ਮੁਕਲਾਵੇ ਦਾਜ, ਦਹੇਜ, ਕੁੜਮਾਈਆਂ ਅਤੇ ਠਾਕੇ ਆਦਿਕ ਰਸਮਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। (ਜਦਕਿ ਕਈ ਸਰਦੇ ਪੁਜਦੇ ਅਮੀਰ ਘਰਾ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸ ਸਖਤ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਰਮਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਬਾਬਤ ਵੀ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ) ਪਰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ-“ਨਾਮਧਾਰੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਕਿਓਂ ਝਾਕਦੇ ਹੋ? ਅੱਗੇ ਵਲ ਵੇਖੋ, ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮ

ਉੱਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇਗੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭਲੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰ ਅਡੰਬਰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।” ਪਰ ਜਦ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹਾਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰਾ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਆਮ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਦ-ਇਖਲਾਕੀ, ਬਦ-ਤਹਿਜੀਬੀ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਫਸਰ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵਰਗ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਰੀਸੇ ਅਪਨੀ ਸੱਭਯਤਾ ਤੇ ਇਖਲਾਕ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡੋਣ ਲਗ ਪਏ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਿਆਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫੂੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਕਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬੜੀਆਂ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟਦੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਐਵੇਂ ਖਾਹ ਮੁਖਾਹ ਇਤਨੀਆਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਲਾ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਪਾਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ?

ਪਰ ਧੰਨ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਖਤ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਢਲਿਆਈ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਗਰਜਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਉਂ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, “ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਇਸ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਿਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇਗਾ।” ਆਦਿਕ

ਸੰਘਰਸ਼-ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਾਰੇ: ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਛਪਵਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1920 ਵਿਚ “ਸਤਿਜੁਗ” ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ -ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਸ. ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਤਨ ਆਦਿਕ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਛਪਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਸੰਤ ਅੰਕ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਕੈਲੰਡਰ ਆਦਿ ਛਪਵਾਏ ਗਏ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਹੀ ਸਤਿਜੁਗ ਅਖਬਾਰ ਪਰਚਾ ਸਪਤਾਹਿਕ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਛਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੋਂ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ (ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦਿਸੰਬਰ 1992 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਛਪਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੂਨ 2018 ਤੋਂ ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੈਗਜੀਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।)

ਇਸ ਸਪਤਾਹਿਕ ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--
ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ. ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਤਨ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਸੀ ਫਰਿਸਤਾ, ਪੰਡਿਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂਸਰ, ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁੱਸਵਰ, ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਮਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਜਨ, ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨਖੱਤਰਾ, ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਹਲ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਛੀ, ਮਾ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨਜਾਣ ਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਖਾਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ--

- 1 ਦੇਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਰਹਿਣਾ।
- 2 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ, ਬਾਣੀ ਪੜਨੀ, 1 ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ, ਹੋਰ ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ, ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।
- 3 ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਬਰਕਤ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲਗਨ ਨਾਲ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- 4 ਉੱਚਾ ਆਚਰਣ, ਸਾਦੀ ਖੁਰਾਕ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਖਲਾਕ ਉੱਚਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- 5 ਗਊ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗਊ ਪਾਲਣਾ ਜਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।
- 6 ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਵੇਚਣਾ ਜਾਂ ਵੱਟਾ ਕਰਨਾ ਪੰਥਕ ਜੁਰਮ ਹੈ।
- 7 ਦਾਜ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ, ਨਾ ਹੀ ਦੇਣਾ।
- 8 ਹਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ।
- 9 ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।
- 10 ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ।

ਆਦਿਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ 20-21 ਅਗਸਤ 1959 ਈ: (5-6 ਭਾਦਰੋਂ ਸੰਮਤ 2016) ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ।

ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ
ਸੰਪਰਕ: 99144-02225

Siri Satguru Partap Singh Ji

AN APOSTLE OF UNITY PEACE AND NON-VIOLENCE

✍ -Kehar Singh Mann

(This Article by S.Kehar Singh Maan Advocate Pb. High Court Chandigarh was distributed in the sangat on Bhog ceremony of Satguru Partap Singh Ji at Sri Bhaini Sahib 10th Sep. 1959.)

Siri Satguru Partap Singh Ji, the spiritual head of the Namdharis was born about 70 years back in village Bhaini Sahib in Ludhiana district. His father was Satguru Hari Singh Ji and revered mother was named Siri Mata Jiwan Kaur Ji. He breathed his last on the night between 21st and 22nd August, 1959 at twelve midnight after a brief illness.

The Satguru was born when the holy Gurdwara at Bhaini Sahib was heavily guarded under the orders of the British Government. For 34 long years he remained under this heavy guard of the police and was virtually a prisoner till then. This picket of police continued from the year 1872 to 1921 and no Namdhari was allowed to enter the precincts of the Gurdwara unless he sought permission from the British Government.

Every Namdhari was treated as a rebel. No Namdhari could leave his village without intimation to the police. The late Satguru was thus handicapped in receiving proper education. In spite of this, he acquired vast knowledge of the Sikh Scriptures and Sikh history by the help of his mother Mata Jiwan Kaur Ji. Satguru Partap Singh Ji thus came to imbibe deeply patriotic religious and other social qualities. He was a straight forward and a sincere person and had stern faith in non-violence.

After the demise of his father, Satguru Partap Singh Ji took the charge of the pious and difficult duties of the Namdhari Panth. Under his able leadership, the Namdharis rose to their

full status once again and showed to the world that they possessed the qualities of a true Sikh, a true Nationalist, a true peace maker and were lovers of humanity

With this end in view, Satguru Partap Singh Ji called Guru Nanak Sarb Sampardai Conference in 1934 which was a thumping success.

In April, 1943 he convened a Hindu-Muslim-Sikh Unity Conference. Besides the Namdharis, the Akalis and representatives of other sects of the Sikhs, all shades of Hindus, Muslims, Congressmen, and others participated in the deliberations. Even the rulers of the princely States in the Punjab were invited to attend the Conference. Patiala, Kapurthala and Faridkot were represented by three important Chiefs Baba Sawan Singh, the spiritual head of Radha Swamis, also graced the occasion. The Conference which was attended by fifty thousand persons was a positive manifestation of the essential unity underlying all religious sects and creeds.

The Hindu, the Muslim and the Sikh leaders made historic speeches in the Conference and they expressed the hope that Indian people could be united under one banner. The All India Charkha Sangh held a Khadi Exhibition on this occasion. Almost all the persons present in the conference were clothed in Khadi. In fact, this Conference presented the sight of an All India Congress Session on a small scale. The proceedings of the Conference were marked by love, feeling of comradeship, simplicity and purity. During this Conference 17,000 persons used to dine at one time sitting in lines (pangats). Several such pangats used to dine in one day. No servants were employed to prepare meals (Langar) or for washing utensils.

All such jobs were done by sewa dars with great pleasure. Satguru ji and his two sons Maharaj Jagjit Singh Ji and Maharaj Bir Singh Ji served meals with their own hands to the guests.

A great Hawan-Yagya was organised in which one lakh and twenty five thousand recitations [paths) of Chandi-di-war, were done by sitting around a big Hawan Kund. There was seating arrangement for 125 reciters These recitations of Chandi-di-war were made at a stretch, day and night, without any break A very big Diwan was held on the day of the completion of these recitations and a big Hawan was performed. This may be judged from the fact that one tin of pure Ghee was utilized in every three hours. The Hindus and the Sikhs of all shades. pressmen and other gentry were invited to witness this Hawan-Yag which depicted the ancient Yagya of Devtas.

The late Satguru organised many Kavi Sammelans, Cattle Shows, and a Music Conference in which prizes were awarded to the winners. He possessed a very deep knowledge of music and loved the company of musicians, who recited gurbani to him daily.

CATTLE BREEDING

Satguru Partap Singh Ji was highly interested in cattle breeding. The maximum yield of milk per day of a cow has reached 74 3/4 pounds and of his buffalo 54 pounds.

From the year 1948 upto the year 1957 Satguru's cattle had won prizes worth thousands of rupees and had invariably stood first in the All India Cattle Shows, in the All India Army Horse Shows and also in other Regional Cattle Shows.

The Satguru was very fond of keeping thorough bred horses and was a keen lover of races. He was one of the best trainers of the race horses. He, however, never bet at such races throughout his life. Since 1957 he had given up participating in races. After this, he evinced more interest in breeding of horses. In the year 1958 a buffalo named Piaro stood

first in All India Milk Yield Competition and was awarded Rs. 2,000 cash and a sanad. A cow named Piari stood first in the All India Milk Yield Competition and was awarded Rs. 2,000.00 cash and a sanad also.

Bhoo Dan and Co-operative Farming.

Siri Satguru Ji was a zealous believer in co-operative farming. To attain this end it was decided that piece of land measuring about 12,500 acres be purchased and distributed among the members of the Namdhari Co-operative Society. Thus the above land was purchased in and about the village named Jiwan Nagar in Tehsil Sirsa of Hissar District before partition in the year 1946. Once a dry, unproductive waste Banjar Qadim land, with no means of irrigation was levelled, cleared up of jungle, reclaimed and was changed into the smiling fields under the personal supervision and guidance of late Satguru Ji. Satguru Ji gave preference mostly to the tillers of the land in this co-operative farm. He also included landless poor as shareholders on payment of a nominal price, to be paid after earning from this very land. The land was a sort of gift to these people by His Holiness.

Late Satguru Ji distributed food to all these farmers for two years, free of charge after the partition. He spent about two lakhs of rupees for this noble purpose.

The birth of the present Maharaja of Nabha had taken place by the blessings of Satguru Partap Singh Ji and on this occasion Bir Bhamarsi measuring 1150 acres and a Rolls Royce Car was given as gift to Satguru Ji by the father of the present Maharaja in the year 1921. A few years back a declaratory suit was brought by the Punjab Government to set aside this gift. This suit was dismissed even in an appeal by the High Court. After the decision of this case, Satguru Partap Singh Ji gifted this land in the year 1958 to the landless poor Namdharis without charging a single penny from them by a registered deed at Sirhind, District Patiala. All

these donees have taken possession of the land and are enjoying the fruits of it, thus helping in the Government's Grow More Food Campaign. This land which Satguru Ji had gifted to the poor people including the Harijans Namdharis, values Rs 10 lacs. Late Satguru Ji had given bullocks free of cost to those who did not possess any. He thus believed in the principles of co-operation, fraternity and earning of livelihood by honest means.

He was highly spiritual truthful, believed in co-operation, non-violence and freedom of the country. He treated all persons of the motherland and outside India at the same level. He was a great preacher of temperance and simplicity. The result was that lakhs of his disciples have become teetotallers. He never tolerated breach in this rule and defaulters were always ex-communicated.

Satguru Partap Singh Ji undertook extensive tours and within India also in Siam, Burma, Malaya and Africa. He used to tour at the request of the devotees. This shows that he was respected by all shades of people within and outside the country.

Cow Protection

Cow protection and the help of the poor had been his keen interests all his life! Satguru Ji had been very anxious to see that the cow slaughter was abolished totally in the country by an act of the Central Government. With this end in view, he convened several Diwans and participated in all such conferences organised by other societies. Resolutions were passed and prayers were held to ensure the protection of cows. Satguru Ji met Shri Jawahar Lal Nehru the Prime Minister and Shri Rajindra Prasad, the President of India several times in this connection. He impressed upon these leaders the necessity of protection of cows by legislation.

Satguru Partap Singh Ji had been helping Congress from the time he took charge of the Namdhari Panth bearing in mind no

ultimate gain, but believing only that the Congress was doing the work which was started by Satguru Ram Singh Ji and had remained unfinished, as Satguru was deported to a foreign country for opposing the British Government. Satguru's mission was complete Independence of India.

Satguru ji had been attending all the Congress Sessions held during the British rule and had been helping in making them a success. In the year 1929, the British Govt. had pressed all the parties not to join the Congress Session held at Lahore, in which Shri Nehru was the President. Consequently all the Muslims and Sikhs had boycotted this Session, but the Namdharis played a leading part in that session under the guidance of Satguru Ji. They very actively joined the procession on 100 horses without letting the British Government know, from which side they had come.

The British Government was astonished to see the alertness of the Namdhari Nationalists. A free largar was run near the Congress Pandal by Late Mata Jiwan Kaur Ji, revered mother of late Satguru Ji.

Shri Jawahar Lal Nehru, Shri Rajindar Prasad, Shri K.M. Munshi and other eminent before leaders had visited Bhaini Sahib and after partition, a number of times, in order to pay tributes to Satguru Partap Singh ji. On one occasion Shri Nehru himself ordered to arrange his visit to the holy in his tour Gurdwara of Bhaini Sahib programme in order to pay respects to Satguru Partap Singh ji.

Before the attainment of independence Satguru Partap Singh ji was present at the Azad-Wavell Conference, in which Maulana-Abdul-Kalam Azad asked Late Satguru ji. the demands of the Namdharis. Upon this Satguru ji handed over a blank cheque on behalf of Namdharis saying that the sacrifices made by the Namdharis were for freedom of the motherland and not for getting rewards. He further assured that the Namdharis had been with the

national movement before independence and shall remain with it after its attainment. He, however told Maulana Sahib frankly that the Congress should be kept free of immoral, corrupt and depraved persons.

Principles followed and Preached

SatGuru Partap Ji preached the principles laid by Satguru Ram Singh Ji, founder of Namdhari movement popularly known as Kuka.' Satguru Ram Singh Ji was born at Bhaini Sahib on the Basant Panchmi of Samat 1872. He was in line with the great spiritual Gurus of the Sikhs, but he had vivified spiritualism with action and sacrifices against the tyranny of the British Rule. After the downfall of the Sikh Raj when utter demoralisation had set in among the Sikhs and other country--men, Sat Guru Ram Singh Ji once again infused in them the spirit of Sat Guru Nanak and Satguru Gobind Singh Ji.

Satguru Ram Singh Ji preached simplicity in living, in food, in dress and in worship. He believed that Western civilisation was detrimental to the simple living of the countrymen and to the solidarity and int-grity of Bharat. He prohibited the use of foreign cloth and advocated the use of Swadeshi. Newly established British Government did not like the movem-nt of non-cooperation and Swadeshi. On the other hand strong measures were adopted to check the newly started campaign. The result was that Satguru Ram Singh Ji was interned in his village so as to prevent the propagation of his mission. Five Subas (Lieutenants) were appointed but they were arrested. Seventeen more Subas (Lieutenants) were appointed who were also arrested. The holy Gurdwara was searched and its floors dug several times under the suspicion of illicit arms. The British Government was on the look out of an excuse to take strong action against Satguru Ram Singh Ji and it made an incident at Malkerkotla an excuse. Consequently 80 Namdharis were blown before gons without

any trial. Satguru Ram Singh Ji was arrested and deported to crush the spirit of nationalism for liberating Bharat from the yoke of foreigners

A heavy police guard was put at the holy Gurdwara of Siri Bhaini Sahib from 1872 to 1921. Every Namdhari was subjected to police surveillance.

Satguru Ram Singh Ji had formulated rules which were followed, acted upon and preached by Satguru Hari Singh Ji and after his death by Satguru Partap Singh Ji. Following are some of the important principles:

- (1) The highest propose of life is the worship of God under the guidance of the living Guru
- (2) Gurus are indispensable at all periods of human history.
- (3) Piety and not the sword will rule in the present age.
- (4) The strength of nations and countries lies in love and unity.
- (5) Havan' and Yagya' make country prosperous and bring rains when needed.
- (5) High character, simple food, and purity of thought raise the moral level of society.
- (7) It is sinful to injure any creature by thought, word or deed.
- (8) To help the weak is a service to God.
- (9) Hospitality is one of the duties of a man.
- (10) Cow protection, their proper breeding and feeding make a nation strong, wise and prosperous.
- (11) To take wine and meat is a great sin.
- (12) Do not castrate bulls, as it would arrest growth of cattle wealth.
- (13) Do not kill or sell girls or exchange them in marriage.
- (14) Pay the borrowed money.
- (15) It is not a good custom to give dowry.
- (16) Do not send children to British Institutions as they stamp them with foreign culture and make the shackles of slavery stronger still.

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਬੇਦਰਦ ਵਿਛੋੜੇ ਕੀ ਕੀਤਾ

ਬੇਦਰਦ ਵਿਛੋੜੇ ਕੀ ਕੀਤਾ
ਬਿਰਹੋਂ ਦੀਆਂ ਤਾਣੀਆਂ ਤਣੀਆਂ ਨੇ।
ਦਰਦਾਂ ਨੇ ਸੀਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁੱਟਿਆ,
ਘਾਇਲ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਅਣੀਆਂ ਨੇ।
ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀਆਂ,
ਘੜੀਆਂ ਇਹ ਏਨੀਆਂ ਘਣੀਆਂ ਨੇ।
ਛਮ-ਛਮ ਜੋ ਕਿਰਦੇ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚੋਂ,
ਅੱਥਰੂ ਨਹੀਂ ਮੁੱਲ ਦੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਨੇ।
ਇਹ ਟੀਸ ਹੈ ਮੇਰੇ ਹੁੰਝੂਆਂ ਦੀ,
ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਨੇ।
ਵੇਖੋ ਤੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਭੂ,
ਅੱਜ ਅੱਖੀਆਂ ਸਾਵਣ ਬਣੀਆਂ ਨੇ।

ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂ ਕੂ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਨੂੰ,
ਘਾਇਲ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਲੇਫ ਤਲਾਈਆਂ ਦੀ,
ਸੇਜਾ ਪਈ ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।
ਰੁੱਤ ਸੋਹਣੀ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰਾਂ ਦੀ,
ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਜੀ ਤੜਫਾਂਦੀ ਹੈ।
ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਮਨਮੋਹਣੀ ਇਹ,
ਸੋਹਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਡਰਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜਾਣੇ ਕੋਈ ਕਦਰ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ,
ਕੀ ਜਾਨਣ ਜਣੀਆਂ ਖਣੀਆਂ ਨੇ।
ਸਾਵਣ ਨੇ ਸਾਵਣ ਬਨਣਾ ਕੀ,
ਅੱਜ ਅੱਖੀਆਂ ਸਾਵਣ ਬਣੀਆਂ ਨੇ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਲੋਆਂ ਤੁਰ ਗਈਆਂ ਨੇ,
ਬਰਸਾਤ ਪਿਆਰੀ ਆ ਗਈ ਏ।
ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੱਤਿਆਂ ਮੂੰਹ ਧੋ ਲਏ ਨੇ,
ਸਾਖੀਂ ਹਰਿਆਵਲ ਛਾ ਗਈ ਏ।
ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਨ ਪੌਣਾਂ ਰੁਮਕ ਪਈਆਂ,
ਮਸਤੀ ਵੀ ਖੁਦ ਨਸ਼ਿਆ ਗਈ ਏ।
ਪਰ ਯਾਦ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇਰੇ ਦੀ,
ਪਰਤਾਪ ਗੁਰੂ ਤੜਫਾ ਗਈ ਏ।
ਕੀ ਜਾਣਾ ਅਸਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂ,
ਮੇਰੇ ਜਾਦੂ ਮੰਤਰ ਮਣੀਆਂ ਨੇ।
ਸਾਵਣ ਤਾਂ ਸਾਵਣ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ,
ਅੱਜ ਅੱਖੀਆਂ ਸਾਵਣ ਬਣੀਆਂ ਨੇ।

ਮਹਿਮਾ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਕੀ ਜਾਣੇ,
ਤੇਰੇ ਸਭ ਚੋਜ ਨਿਰਾਲੇ ਨੇ।
ਉਹ ਬੁਝਣੇ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਇਆਂ ਵੀ,
ਭਾਂਬੜ ਜੋ ਦਿਲ ਤੂੰ ਬਾਲੇ ਨੇ।
ਤਾਰੇ ਨਹੀਂ ਅਰਸ਼ੀਂ ਚਮਕਣ ਜੋ,
ਇਹ ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੇ ਛਾਲੇ ਨੇ।
ਉਹ ਕੁਕਾਂ ਦੇਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ,
ਜੋ ਕੀਤੇ ਤੂੰ ਮਤਵਾਲੇ ਨੇ।
ਕਿਉਂ ਵੇਦਨ 'ਜੀਤ' ਨ ਸੁਣਦੇ ਹੋ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਅਰਜੋਈਆਂ ਭਣੀਆਂ ਨੇ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿੱਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ,
ਅੱਖੀਆਂ ਅੱਜ ਸਾਵਣ ਬਣੀਆਂ ਨੇ।

ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ

ਜਦ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਈ
ਉਹ ਜੋਤਿ ਇਲਾਹੀ ॥
ਜਦ ਬਣ ਗਏ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਰਾਹੀ ॥
ਜਦ ਗਿਆ ਬਿਬਾਨ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ
ਸੀ ਵਾਹੋਦਾਹੀ ॥
ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
ਪਾ ਗਏ ਜੁਦਾਈ ॥
ਢਾਹੀਂ ਧਰਮ ਨੇ ਮਾਰੀਆਂ
ਕੁਦਰਤ ਕੁਰਲਾਈ ॥
ਰੁੰਨੀ ਧਰਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
ਭਾਰਤ ਘਬਰਾਈ ॥
ਪਿੱਟ ਪਿੱਟ ਜੁਲਫਾਂ ਖੋਹਵੰਦੀ
ਸਾਗਰ ਦੀ ਜਾਈ ॥
ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ
ਤੱਤੀ ਦਾ ਮਾਹੀ ॥
ਡੁੱਬਾ ਸੂਰਜ ਸੱਚ ਦਾ
ਛਪ ਗਈ ਭਲਾਈ ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਈ ਸੱਚਖੰਡ
ਇਸ ਜੱਗ ਦੋਹਾਈ ॥
ਸੰਪੂਰਨ ਥੀਆ ਜੋਤਿ
ਜੋਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ॥
“ਬਾਲਮ” ਦਿਉਤਿਆਂ ਅਰਸ ਤੋਂ
ਫੁੱਲ ਵਰਜਾ ਲਾਈ ॥

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਾਲਮ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਦੀ ਸੰਗਤ

—ਸੰਤ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬੁਖਾਰ ਵੀ ਘਟ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸਨ ਤੇ ਆਪ 12-4-50 ਨੂੰ ਬੁੱਧਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੀ

ਸੰਸਾਰਿਕ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 5 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਇੱਕ ਬੋਧੀ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ (ਵੱਟਸਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ (ਨੋਟ: ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਈ ਸੀ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕੰਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਗਈ 'ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ 'ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ' ਅਤੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਆ ਗਈ 'ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ'। ਸੋ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਕੋਕ ਵਿਖੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ 27-4-1950 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 'ਮਸਤਾਨਾ' ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਦੋ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਵੰਛ ਬੁਰਾਫਾ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ।

ਬੰਕੋਕ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ 28-4-50 ਨੂੰ ਸਭ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਤਾਰ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ “ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਜਣ ਪੰਜ ਟਿਕਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਦੇਵੇ”। ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰ-ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਏ ਸੁਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ

ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਵਜਿੰਦਰ ਸੇਠੀ ਨੂੰ ਕਥਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਮਸਤੀ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਹੰਸ' ਨੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ (ਪਹਿਲਾਂ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ)। ਦੂਜੇ ਦਿਨ 29-4-50 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਜਥੇ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਡਾਹਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਆਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਦੇ ਚਰਨ ਕੰਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਨ 1951 ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਸੰਤ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰੇ ਲਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਇਸੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਤੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰ-ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਪਰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੀਲ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਬਚਨ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ)। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੰਕੋਕ ਦੇ ਇਸ ਚੌਥੇ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਦੇਸ਼ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ 30-4-1950 ਨੂੰ ਗਏ।

ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਤੇ ਨਵੀਆਂ-ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਪੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੀਕ ਚੌਖੀ ਸੰਗਤ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਚਾਅ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਦਮ ਇਹ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਕਦ ਐਤਵਾਰ ਜਾਂ ਵੀਰਵਾਰ ਆਵੇ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣੀਏ। ਸੋ ਇਸੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ 30-8-50 ਨੂੰ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਭੁਜੰਗੀ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਬਾਅਦ ਇਸਨੂੰ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਭੇਜੀ 'ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀਓ, ਆਪ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੋ'। ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਭੇਜੀ। ਇਸ ਮਿਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ

ਨੇ 30-10-50 ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਸਨ। (ਖ਼ਾਸ ਨੋਟ: ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਹ ਲੜਕਾ ਤਕਰੀਬਨ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ 13 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੇ ਬਹੁਤ ਘਾਲਣਾਵਾਂ ਘਾਲੀਆਂ। ਉਸਨੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ'। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮਨ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1948 ਵਿੱਚ ਬੰਕੋਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਸੋ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਸਹਿਤ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਨ 1949 ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇਸ਼ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਅਰਜ਼ਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਜਦ ਤੀਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ?

ਜਦ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸੌ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਤ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਪਰ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਆਹ (ਸੇਠ) ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਇੱਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ, ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੋ, ਇਸਨੂੰ ਲੜਕਾ ਮੈਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।” ਸੋ ਸਭ ਭੁੱਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਨੋਟ : ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖ ਆਇਆ ਹਾਂ)। ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ (ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ 'ਰੱਬ' ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੇ ਸੱਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ (ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸੱਤ ਲੜਕੇ ਤੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਹੈ) (ਇੱਕ ਹੋਰ ਖ਼ਾਸ ਨੋਟ : ਇਹ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾ ਸੇਠ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਬੰਕੋਕ ਵਿਖੇ

24-3-1979 ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਈਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਫ਼ਰੀਦ', ਸੂਬਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ ਵੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੇਲਾ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਕਾਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹਿੱਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਵੇਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਭਰ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਹ ਸਰੀਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: 1) ਸੰਤ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 'ਮਸਤਾਨਾ', 2) ਸੰਤ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, 3) ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, 4) ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, 5) ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ 'ਵਰਨ', 6) ਸੰਤ ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ, 7) ਸ. ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, 8) ਸੰਤ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟੀ, 9) ਸੰਤ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੁਪਾਲ, 10) ਸੰਤ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਹੰਸ', 11) ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਰੋਵਾੜਾ, 12) ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗੋਰੋਵਾੜਾ, 13) ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਦਾਨ, 14) ਸੰਤ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 'ਰੱਤੀ ਠੱਟ', 15) ਸੇਠ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ, 16) ਸੇਠ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ, 17) ਸੰਤ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, 18) ਸੰਤ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਮਨਚੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ-ਦੋ ਸਰੀਰ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- 'ਵੰਡ ਬੁਰਾਫਾ ਵਿਖੇ ਬਣੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਸੇਠ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੇਠ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਚੌਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ :-'ਦਿਵਾਨੇ, ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ।' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਤੁਕ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਫੇਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਜੋ ਰੀਤ ਸ਼ਾਨ ਰਾਹੀਂ ਵਜਾਈ ਹੈ, ਇਹ ਰੀਤ ਫੇਰ ਵਜਾਉਣੀ, ਅਸੀਂ ਜਲ ਵਰਤ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ”। (ਚੱਲਦਾ).....

**ਸਤਿਜੁਗ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ
ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।**

ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ

★ ਕਰੂਪ ਮਨ ਨਾਲੋਂ ਕਰੂਪ ਚੇਹਰਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇਮਜ਼ ਏਲਨ

★ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਨਰਲ ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਅ

★ ਧਰਮ ਜਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਜੀਵਨ ਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਸ਼ੂ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

★ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਰੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਕਨ

★ ਮਾਂ- ਜਲ ਰਹੀ ਮੋਮਬੱਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਜਲਾ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਂ- ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਾਂ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਉਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ਪਰ ਬੀਮਾਰ ਮਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ

★ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕਰੋ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ।

ਵਾਲਟੇਅਰ

★ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਚੋ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਿਆਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੋਟ ਨਾ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ। ਗਾਓ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੀਓ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਧਰਤੀ ਕੋਈ ਸਵਰਗ ਹੋਵੇ।

- ਵਿਲਿਅਮ ਪੁਰਕੇ

★ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਝੁਰੜੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰੂਹ ਉੱਪਰ ਵੀ ਝੁਰੜੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

-ਡੈਨਿਸ਼ ਕਹਾਵਤ

★ ਸਿਰਫ਼ ਰੁੱਝੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰੁੱਝੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀੜੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ।

-ਥੋਰੇ

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ

ਸੇਵਾ ਕਰੋ

ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ, ਸਾਧ, ਬੀਰ, ਜੋਧੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਛਕਣ ਲਈ ਜਲ ਮੰਗਿਆ।

ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਉੱਠਿਆ। ਜਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਨਰਮ ਨਰਮ ਹੱਥ ਵੇਖੇ। ਪੁੱਛਿਆ, ਭਾਈ ! ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਇਤਨੇ ਕੂਲੇ ਕਿਉਂ ਹਨ ? ਜਵਾਨ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਘਰ ਕਦੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਪਰ੍ਹਾਂ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਜਿਹੜਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਕਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਾਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖ, ਸੇਵਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ।”

ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ

ਏਮਨਾਬਾਦ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਉਥੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵੇਖੀ। ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਉਥੇ ਇੱਕ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਸੀ।

ਭਾਗੋ ਨੇ ਜੱਗ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਫਕੀਰ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਗਏ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਗਏ।

ਅੰਤ ਭਾਗੋ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਲਾਲੇ ਘਰੋਂ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਹੀ ਲੈ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹ ਰੋਟੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਪੂਰੀਆਂ ਕਚੋਰੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟਿਆ। ਲਾਲੇ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚੌਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਤੇ ਭਾਗੋ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਮਲਕ ਜੀ ! ਪਾਪ ਦੀ ਖੱਟੀ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਪਾਪ ਦੀ ਕਮਾਈ ਲਹੂ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦੁੱਧ ਸਮਾਨ ਹੈ।”

ਮਾਲਾ

ਮਾਲਾ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ।

ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣਾ। 1।

ਬੱਚੇ ਧੰਨ ਜੁ ਫੇਰਨ ਮਾਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ। 2।

ਮਾਰ ਚੌਂਕੜਾ ਜਪਦੇ ਨਾਮ।

ਦੇਨੋ ਵਕਤ ਸੁਬਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮ। 3।

ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਜੁੜੇ।

ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁੜੇ। 4।

ਧੰਨ ਪਿਤਾ ਤੇ ਧੰਨ ਹੈ ਮਾਈ।

ਸੰਥਾ ਸੁੰਦਰ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ। 5।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ।

ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਰਨ ਧਿਆਨ। 6।

ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ।

ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ ਉਹ। 7।

ਬਸਤਾ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ।

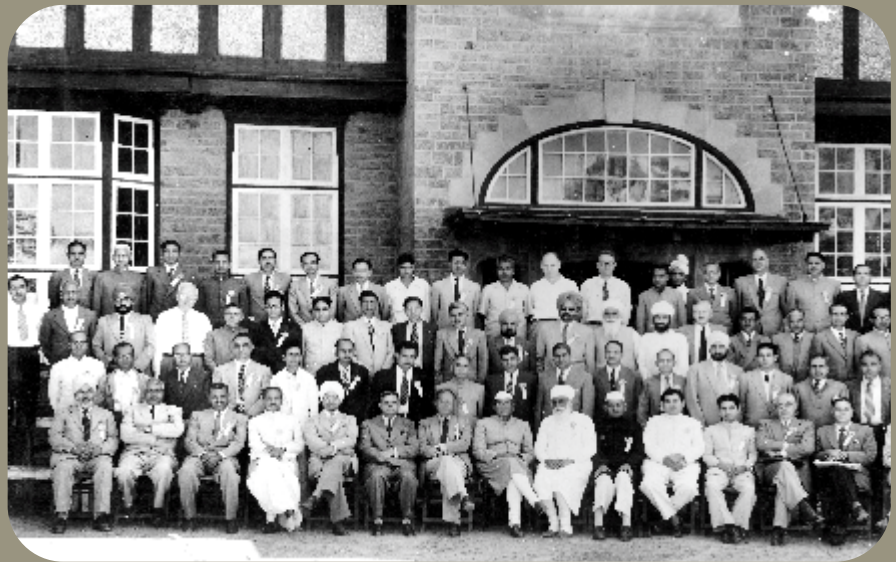
ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫੇਰਨ ਮਾਲਾ। 8।

ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ

17 ਫਰਵਰੀ 1939 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉੱਘੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੇਤਾਵਾਂ- ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਮੌਲਾਨਾ ਹਬੀਬੁੱਲਾ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੈਫੂਦੀਨ ਕਿਚਲੂ ਨਾਲ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਅਗਾਮੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ 'ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਕਮੇਟੀ' ਦੀ ਬਾਹਰਵੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ (ਜੂਨ 1957)

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 1934 ਈ. ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀਆਂ ਝਲਕੀਆਂ।

Date of Publication: 15-08-2018,
Date of Posting: 16-17 Aug. 2018

RNI NO. 55658/93 Delhi Postal Regd. No. DL(W)
01/2055/18-20

ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ

ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ,
ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਆਇਆ।

ਤੇਰੀ ਮੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੋ ਘੜੀਆਂ,
ਹੰਝੂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਵਹਾਉਣ ਆਇਆ।

ਤੇਰੇ ਸਦਮਿਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਦਿਲ ਮੇਰਾ,
ਛਾਤੀ ਪਾੜ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਆਇਆ।

ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਮਲੰਗ ਹੋ ਕੇ,
ਮੁੜ ਕੇ ਵਸਲ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਾਉਣ ਆਇਆ।

ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਜਾਈਏ,
ਜਦੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਤੇਰਾ।

ਤੇਰੀ ਮੜ੍ਹੀ ਦੀ ਰਾਖ ਵੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ,
ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਤੇਰਾ।

ਤੈਨੂੰ ਦਰਦ ਸੀ ਗਊ ਗਰੀਬ ਉੱਤੇ,
ਸਾਰੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ ਤੂੰ।

ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਹਿੰਦੀ,
ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਸੀ ਤੂੰ।

ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਪਿਆਰ ਲੈਂਦਾ,
ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਸੀ ਤੂੰ।

ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਸੀ,
ਜਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਵਸਲ-ਏ-ਯਾਰ ਸੀ ਤੂੰ।

ਗਊਆਂ ਤੱਕਦੀਆਂ ਬੂਥੀਆਂ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਕੇ,
ਕਿਤੇ ਦਿਸੇ ਨਾ ਚੇਹਰਾ ਗੁਲਨਾਰ ਤੇਰਾ।

ਰੋ ਕੇ ਨਹਿਰ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਏ,
ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ।

ਘੜ ਕੇ ਤੇਰੀ ਮੁਹਬੱਤ ਦੀ ਇਕ ਵੀਣਾ,
ਗੀਤ ਤੇਰੀ ਜੁਦਾਈ ਦਾ ਗਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਰੱਬ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਵਿਛੋੜਾ ਸਾਨੂੰ
ਅੰਦਰ ਸੀਨੇ ਦੇ ਤੈਨੂੰ ਵਸਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ,
ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਔਸੀਆਂ ਪਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਤੂੰ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਂ,
ਮਰਨ ਤੋੜੀ ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲਾਵਾਂਗਾ ਮੈਂ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਅੰਦਰ,
ਫਿਰ ਵੀ ਲੋੜਦਾ ਰਹੂੰ ਦੀਦਾਰ ਤੇਰਾ।

ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਤਾਂ ਵਿਲਕਦੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਏ,
ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ।

Printed and Published by Mr. Harvendra Singh Hanspal on behalf of Namdhari Darbar.
Printed at Summit advertising press, 2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara, ramesh Nagar, New delhi-110015.